

Иван Цветковић

УДК 796/799 :159.9(497.111)(043.2)

ФАЗЕ РАЗВОЈА СПОРТА У БЕОГРАДУ НА ОСНОВУ ПРОЦЕНЕ МОТИВАЦИЈЕ

(извод из магистарског рада)

Сажетак

Предмет истраживања је историја спорта у Београду од појаве спорта у њему до данас да би се на основу процене мотивације утврдиле фазе развоја спорта. Истраживање је обављено релевантном научном методологијом на основу доступне историјске и стручне грађе из писаних извора поткрепљене оригиналним фотографијама.

Циљ истраживања је био да се утврде фазе развоја спорта у Београду на основу процене мотивације. На основу циља су постављени следећи задаци: утврдити мотиве за бављење спортом у Београду кроз историју, утврдити на основу мотива фазе у развоју спорта у Београду; утврдити граничне догађаје за крај сваке фазе и почетак наредне, утврдити да ли ти гранични догађаји важе за све спортске гране и утврдити има ли спортских грана које нису прошле кроз све фазе.

Генерална хипотеза гласи: мотиви за бављење спортом у Београду су се мењали кроз историју, а радне хипотезе су: 1) мотиви за бављење спортом су били: здравље, забава и зарада, 2) на основу мотива за бављење спортом у Београду могу да се издвоје три фазе, 3) за фудбал, као најразвијенију спортску грану, прва фаза је трајала од његове појаве до 1927, друга од 1927. до 1967, а трећа од 1967. па надаље, 4) код осталих спортских игара (кошарка, рукомет, одбојка, ватерполо) прва фаза је трајала од њихове појаве до 1967, друга од 1967. до 1992, а трећа траје од 1992. и 5) неке спортске гране нису прошле кроз све фазе.

Кроз теоријски оквир је показано како се кретала истраживачка мисао кроз област игара и спорта. Аутор заступа став да историјски развој нема крај, па зато сматра да и његова класификација фаза у развоју спорта на основу мотивације кроз извештај период може да буде проширена неким новим мотивима за бављење спортом.

Кључне речи: /спорт, мотиви, здравље, забава, зарада, историја спорта у Београду, класификација спорта/

1. УВОД

Овај рад је покушај да се реконструкцијом мотива за бављење спортом, а овде је истраживан такозвани врхунски спорт, открију и класификују историјске фазе у његовом развоју. Поље истраживања је Београд са својом историјом спорта, при чему се има у виду да се нису све спортске гране развијале истовремено, али да све пролазе кроз исте фазе када се мотив узме као критеријум за бављење спортом. У првој фази је то здравље, у другој забава, а у трећој зарада. Докле се стигло сликовито, на примеру фудбала и наше земље, казује ово запажање:

Неке спортске гране кроз то прођу раније, неке касније, неке, вероватно, никада неће прећи цео тај пут, али иду њиме. Главни резултат истраживања приказан је и графички (табела 1).

Табела 1. Мотиви за бављење спортом

МОТИВ СПОРТ	Здравље	Забава	Зарада
Фудбал	до 1927.	1927-1967.	после 1967.
Остале спортске игре	до 1967.	1967-1992.	после 1992.

Класификовани су само они спортови, тј. спортске гране, који су прошли кроз све фазе. Фудбал је издвојен, јер је сплетом друштвено-историјских околности претекао спортове који су се појавили пре њега (атлетика, рвање, пливање, коњички спорт, бициклизам, мачевање, веслање, итд), а сам се тако брзо развијао да није допустио другима да га прстигну (кошарка, хокеј на леду, одбојка, рукомет, ватерполо и сл).

Критеријум је следећи: за прву фазу бављења спортом (мотив здравље) публика уопште није битна. То може да се упореди са савременом рекреацијом. За ово истраживање није од значаја што је и сама савремена рекреација изузетно професионализована, почев од висококвалификованих стручњака преко индустрије која се бави производњом реквизита за рекреацију до добро осмишљених маркетиншких делатности да се повећа број „рекреативаца”. Од суштинског је значаја што је и за савремену рекреацију битно да се човек њоме бави због сопственог здравља у свим његовим видовима, а не да ли га неко гледа док се рекреира. Поготово што се „гледање“ не наплаћује.

Изградња стадиона „Југославије“ 1927, а само годину касније и стадиона Београдског спорт клуба (БСК), и то још већег, необорив је показатељ да је публика (гледаоци, навијачи) постала чинилац од пресудног значаја за развој фудбала, а још више за развој самих тих клубова.¹

¹ „Њихов ривалитет има одјека и у публици која се данас по овим клубовима поделила у целој земљи на „црвене“ и „плаве“, обезбеђујући на тај начин „Југославији“ и БСК-у лепе приходе. А без таквих прихода не би се могли одржавати толики тимови и велики стадиони“ (Бора Јовановић, Љубомир Вукадиновић, „1913-1938. четврт века Спортског клуба Југославије“, „Југословенска спортска ревија“, Београд, 1939, нунумерисане странице).

За почетак треће, последње фазе, узета је 1967. година, јер је тада одобрено да се и у Југославији плаћа за прелазак играча из клуба у клуб. Истина, и раније су за то давале паре, али је било не само прикривено, него се и другачије образлагало, пошто бављење спортом није могло да буде занимање. Истина, убрзо је ограничен износ за прелазак из клуба у клуб у земљи, пошто су своте биле баснословне у односу на радничке плате, због чега је јавност веома негодовала.

За преостале спортске игре, које су се појавиле око пола века после фудбала, а код нас су популарније од осталих спортских грана, 1967. је, исто тако, преломна година, али за почетак друге фазе. Критеријум је исти као и код фудбала – публика је добила значај какав до тада никада није имала. Изградња спортских дворана (и покривених спортских базена) већ је означавала да се рачуна на већи број гледалаца, а од тада се летњи спортови играју и преко зиме, то јест, преко целе године. У дворану су се најпре преселили кошаркаши, који су 11. новембра 1967. године први код нас првенствену утакмицу одиграли под кровом.

За крај те фазе је узет распад Југославије, јер се поклапа с историјским околностима (пропаст социјалистичког тора са државним аматеризмом у спорту), које су довеле и до промене у схватању МОК, па је допустио да од 1992. на олимпијским играма учествују чак и они који су били оличење професионалаца у спорту (кошаркаши америчке НБА).

2. ПРОБЛЕМ ИСТРАЖИВАЊА

„Природни језички облик изражавања проблема (недостатка знања који настојимо да превазиђемо) јесте упитна реченица, односно питање. Зато се под научним проблемом подразумева питање из области науке на које се у постојећем научном знању не налази одговор. Основна водиља у истраживачком подухвату јесте управо питање којим је изражен проблем који се тиме истраживањем решава“.²

Од више врста питања у овом раду је постављено такозвано елементарно питање, а оно има два дела: предмет и тражење. Притом се предмет може схватити као скуп алтернатива између којих онај ко одговара обавља избор.

„Логичари и пручаваоци језика обично деле питање на две основне групе: (а) групу питања која се изражава упитним реченицама образованим помоћу упитне речце „ли“ и „да ли“ и (б) групу питања која се изражавају упитним реченицама образованим помоћу прилога: зашто, ради чега, како, када, где или помоћу заменица: шта, који, колико, какав.“³

Зависно од тога да ли предмет представља коначни или бесконачни скуп алтернатива питања су подељена на две групе. У првој је група питања чији предмет представља коначни скуп алтернатива (питања типа „да ли“), а у другој су питања чији предмет представља бесконачни скуп алтернатива (питања типа „који“).

У овом раду постављена су четири питања. Прво: да ли постоји мотив за бављење спортом?

² Живан Ристић, „О истраживању, методу и знању“, Институт за педагошка истраживања, Београд, 1995, стр. 304.

³ Исто, 304.

Ако се утврди да постоји, онда следи питање: Који је то мотив? Под условом да се и ту нађе потврдан одговор наредно питање је: Да ли на основу тог мотива могу да се одреде фазе у развоју спорта? И, коначно, из тога проистиче: Које су то фазе?

3. ТЕОРИЈСКИ ПРИСТУП ИСТРАЖИВАЊУ

3.1. Мотивација у спорту

У специјализованим лексиконима мотивација се дефинише на следећи начин: „**Мотивација**, скуп побуда које човека покрећу на активност те одређују смер, интензитет и трајање те активности. Постојање мотивације је једнако важно за редовно спровођење спортске активности као и за развој врхунских спортских достигнућа. Постоје различите врсте мотива који заједно у сложеној интеракцији творе мотивациону структуру. У мотивационом пољу основа су три елемента: циљ, мотив и резултат. Однос између мотивације и активности није једнозначан: нека активност може бити побуђена различитим мотивацијама а једнаке мотивације могу резултирати различитим активностима. Мотиви се могу поделити на биолошке (примарне) и социјалне (секундарне). Биолошки мотиви који одређују мотивациону структуру спортиста могу се дефинисати као специфичне органске потребе (потреба за храном, водом, спавањем, гибањем и др), неспецифичне органске потребе (либидинозне потребе) и опште органске потребе или ситуациони мотиви (потреба за борбом, игром, трчањем, и др). Социјални мотиви који одређују мотивациону структуру спортисте су потреба за афирмацијом, доминацијом, групном идентификацијом и економске потребе.“⁴

Никола Рот, наш, вероватно, најпознатији психолог, дао је овакву стручну дефиницију мотивације:

„Процес покретања активности човека, усмеравања његове активности на одређене објекте и регулисање те активности ради постизања одређених циљева, назива се мотивацијом. Покретачке снаге које изазивају активност, које је усмеравају и управљају њоме називају се општим називом – мотивима. И мотиви представљају особине личности. За појединца карактеристични мотиви представљају битне црте његове личности.“⁵

Рот је овако одредио мотиве:

„Можда бисмо најадекватније могли одредити мотиве као органске или психолошке факторе који покрећу и регулишу понашање ради постизања одређених циљева.“⁶

А затим навео и како мотиви могу да се деле:

„Мотиви се могу поделити према томе да ли су потребе на којима почивају урођене потребе, као, на пример, потребе за одређеним хранљивим материјама, или

⁴ „Спортски лексикон“, Југославенски лексикографски завод „Мирослав Крлежа“, Загреб, 1984, стр. 275.

⁵ Никола Рот, „Психологија личности“, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1985, стр. 86.

⁶ Исто, стр. 87.

стечене потребе, као што је, на пример, потреба за признањем од стране околине. Прва група мотива назива се урођеним мотивима, а друга стеченим. Мотиви се могу поделити и према томе да ли почивају на телесним потребама или на потреби за одређеним односом или одређеним положајем с обзиром на друге људе. Мотиви који почивају на телесним потребама називају се физиолошким или биолошким мотивима. Ти су мотиви редовно и урођени мотиви. Мотиви који почивају на одређеним потребама у вези са осталим члановима друштва називају се социјалним мотивима. По схватању извесних аутора, сви социјални мотиви почивају на стеченим потребама, па представљају стечене мотиве. По мишљењу других, међутим, и неки од социјалних мотива (као, на пример, мотив да се буде у друштву са другим људима – грегари мотив) почивају на урођеним потребама. Према том схватању постојали би и урођени социјални мотиви. У сваком случају већина социјалних мотива је стечена.⁷

Питање зашто неко одлучи да му спорт постане професија стоји некако по страни, иако би одговор на њега, уз одговарајућа тумачења, умногоме могао да помогне да се рашчисте многе ствари које се прећуткују, а касније имају озбиљне последице. На пример, да успех у врхунском спорту поред новца доноси и огроман углед у друштву, тако да се славни спортисти користе не само да рекламирају неке производе, него се њихово мишљење узима као врло меродавно и у осталим областима, па и кад треба да се решавају важна политичка питања.

Тема овог истраживања била је да открије шта је то што мотивише људе, како децу школског узраста да се посвете спорту, тако и њихове родитеље да подрже такву активност, да изаберу бављење спортом за своје занимање, јер је оно увек изискивало одрицања, свеједно већа или мања.

„Додуше, ни данас психологија није у могућности да да коначан одговор на питање које су то све покретачке снаге које изазивају разнолику људску активност“,⁸ а она је код човека „деловање према унапред замишљеним циљевима“.⁹

Дакле, човек увек ради свесно, па и кад се опредељује за бављење спортом, то јест, неки мотив постоји од самог почетка.

Поред природне потребе за кретањем и другим телесним активностима и друштво само развија потребу за бављење спортом код својих чланова. Те вредносне оријентације делују како на децу, тако и на одрасле.

„Полазећи од друштвених и индивидуалних потреба и динамичких својстава саме спортске активности, можемо разликовати више вредносних оријентација према спорту, а самим тим и у спорту. Оне представљају најпогоднију основу за разликовање *главних врста спортског ангажовања*.“¹⁰

Као главне врсте спортског ангажовања издвојени су: 1) развојни, 2) рекреативни, 3) стандардни и 4) врхунски спорт.

Временом се у погледу на спорт у целини стигло до оваквог гледишта:

⁷ Исто, стр. 88-89.

⁸ Никола Рот, „Општа психологија“, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2000, стр. 200.

⁹ Исто, стр. 200.

¹⁰ Ненад Хавелка, Љубиша Лазаревић, „Спорт и личност“, „Спортска књига“, Београд, 1981, стр. 12.

„Судећи по свакодневној пракси, такмичарски модел врхунског спорта представља и традиционални и општи *модел мишљења* о спорту који је веома тешко превладати у школама, друштвеним организацијама и локалним друштвеним заједницама. Тешко је схватити да две спортске активности истовремено могу, на пример по свом садржају, бити исте, али по својим ефектима на равнотежу односа појединац-друштво, врло различите. Последица таквог разумевања спорта је да се физичко васпитање систематски индоктринира идејама врхунског спорта, и тиме удаљава од својих суштинских задатака, а на рекреативни спорт се гледа као на деградирани спорт“.¹¹

Схватање класичних теоретичара из простора физичке културе разликује се од оних који покривају подручје психологије. Њихову суштину је језгровито описао Миливоје Матић: „више од игре, шире од наставе” (физичко васпитање), „отимање небићу” (рекреација) и „то особено људско стваралаштво” (спорт).¹²

3.2. Нека истраживања игре и спорта

Класификација спорта је врло атрактивна тема за истраживаче, па их има небројено. Овде није циљ да буду анализиране, него да се скрене пажња на неке, по нашем мишљењу, од магистралног значаја да би се указало на различите и изузетно корисне приступе истраживању игре и спорта. Све је почело Кулиновим „Играма северноамеричких Индијанаца” (1907). У овој области је коперникански преокрет извео Јохан Хуизинга књигом „Хомо луденс“ (1938). Сам наслов (у преводу: „човек који се игра“) довољно говори шта је било у средишту његовог истраживања, а то је игра, која до тада уопште није привлачила пажњу филозофа и научника као централна тема.

Подстакнут Хуизингиним делом Роже Кајоа се упустио у расправу с његовим закључцима сакупивши своја предавања у књигу „Игре и људи“ (1955). Кајоа је, чак, приметио и да игра може и да се изопачи. Затим је анализиран и Финков допринос овој теми у његовој књизи „Основни феномени људског постојања” Он уводи и појам „заједница игре“:

„Посве је, ипак, другачије стање ствари тамо где као гледаоци припадамо заједници игре. Заједница игре обухвата оне који се играју и заинтересоване учеснике који учествују и погођени су њиховом игром. Они који се играју су „у“ свету игре, гледаоци су „пред“ светом игре.“¹³

Оригиналну класификацију игара дали су Роланд Ренсон 1998. хеуристичким моделом развоја европске „културе покрета“¹⁴ и Феликс Лебед дволинеарним таксономичким моделом.¹⁵

¹¹ Исто, стр. 15-16.

¹² Миливоје Матић, „Општа теорија физичке културе”, Факултет физичке културе, Београд, 1992, стр. 102-224.

¹³ Еуген Финк, „Основни феномени људског постојања”, Нолит, Београд, 1984, стр. 321-322.

¹⁴ Marijke Taks/Roland Renson/Bart Vanreusel, „Organised Sport in Transition: Development, Structure and Trends of Sports Club in Belgium”, у: Klaus Heinemann (Ed.), „Sports clubs in Various European Countries”, Series Club of Cologne Vol. 1, Hofmann Verlag i Schattauer GmbH, Schorndorf, 1999, стр. 183-188.

¹⁵ Феликс Лебедь, „Метод построения двухмерного таксономического пространства для классификации игр и видов спорта” у: „Теория и практика физической культуры”, №8, Москва, 2002, стр. 18-26.

„Морална питања повлаче моралну забринутост коју многи од нас имају кад је у питању спорт. Да ли спорт заиста треба да има значај који му придајемо у друштву?“¹⁶

4. ПРЕДМЕТ, ЦИЉ И ЗАДАЦИ ИСТРАЖИВАЊА

Предмет истраживања је историја спорта у Београду. Временско раздобље обухваћено овим истраживањем је од XIX века, када се спорт појавио у Београду, па до данашњих дана.

Циљ истраживања био је да се утврде фазе у развоју спорта у Београду на основу процене мотивације за бављење спортом кроз историју.

Задачи истраживања, постављени на основу циља истраживања, су следећи:

1. утврдити мотиве за бављење спортом у Београду кроз историју,
2. утврдити на основу мотива фазе у развоју спорта у Београду,
3. утврдити граничне догађаје за крај претходне и почетак наредне фазе,
4. утврдити да ли ти гранични догађаји важе за све спортске гране, и
5. утврдити има ли спортских грана које нису прошли кроз све фазе.

5. ХИПОТЕЗЕ ИСТРАЖИВАЊА

На основу дефинисаног предмета и циља истраживања генерална хипотеза гласи:

ГХ: Кроз историју су се мењали мотиви за бављење спортом у Београду.

На основу дефинисаних задатака истраживања постављене се следеће радне хипотезе:

X1: Мотиви за бављење спортом у Београду кроз историју били су: здравље, забава и зарада;

X2: На основу мотива за бављење спортом у Београду кроз историју могу да се издвоје три фазе;

X3: Прва фаза је трајала од појаве спорта до 1927. године, друга од 1927. до 1967, а трећа од 1967. до данас када је фудбал у питању.

X4: Код осталих спортских игара (кошарка, рукомет, одбојка, ватерполо) прва фаза је трајала до 1967, друга до 1992, а трећа је у току.

X5: Неке спортске гране нису стигле до треће фазе.

¹⁶ Роберт Л. Сајмон „Фер-плеј етика спорта“, „Службени гласник“, Београд, 2006, стр. 13-14.

6. ТЕОРИЈСКИ МОДЕЛ ИСТРАЖИВАЊА

6.1. Ток и поступак истраживања

У овом раду имало се у виду 16 Масловљевих поставки о теорији мотивације.¹⁷

Маслов је потпуно одбацио схватање да су природне науке „научније“ од осталих: „Усредсређеност на метод јако тежи да створи хијерархију наука, у којој се, сасвим погубно, сматра да је физика „научнија“ од биологије, биологија од психологије, а психологија од социологије.“¹⁸ Било је то зелено светло да резултати настали проценом могу да буду, такође, научни.

На основу грађе из историје спорта, сакупљене углавном из медија и одговарајућих публикација, уз помоћ научне литературе, утврђене су фазе у развоју спорта којима је заједнички исти мотив за бављење. Притом се има у виду да се нису сви спортови равномерно развијали, да су се неки појавили раније, а неки касније, да су неки стицајем разних околности стекли већу популарност, а други су чак и изгубили ону коју су имали, утицај међународног спорта и међународних спортских организација, а такође и историјски односи, друштвено-политички систем, економске прилике и све остало што је од значаја за ову тему.

Као потврда да је спорт свуда прелазио исти пут, негде раније, а негде касније, коришћена су истраживања Каспара Мазеа који је обрадио његов развој у западној Европи.¹⁹

Када се то упореди с развојем спорта у Београду сличност је очигледна.

6.2. Догађаји из историје спорта битни за истраживање

Од изузетног је значаја било уочавање догађаја који су кључни за ово истраживање. То су, пре свега, они који на овај или онај начин представљају крај једне фазе и почетак друге у развоју спорта у Београду на основу мотива за бављење.

Прва фаза, природно, почиње појавом спорта код нас. Наш народ је, као и сви други, имао своје игре, такмичења... Међутим, то још није био спорт у правом смислу те речи. Недостајала су утврђена правила, систем такмичења, организација...

Као почетак правих спортских активности у Београду сматрају се коњске трке одржане 1842. на иницијативу кнеза Михаила. Да то није било обично такмичење каквих је било и раније (кочије у Шапцу, на пример), сведочи и то што су назване „енглески коњотрк“. Тај назив јасно казује одакле им је био узор, а да је у питању новина види се и из реаговања у тадашњој штампи.²⁰

Први спортски прегаоци су као главни адут за његово популарисање користили – здравље. То је, у ствари, оно што се до данас одржало, наравно у неупоредивом осавременењеном виду, као рекреација.²¹

Као завршетак тог пионирског периода у развоју спорта у Београду догодила

¹⁷ Види: Абрахам Х. Маслов, „Мотивација и личност“, Нолит, Београд, 1982.

¹⁸ Исто, стр. 74.

¹⁹ Каспар Мазе, „Безгранична забава“, „Службени гласник“, Београд, 2008.

²⁰ Србислав Тодоровић, „Спорт у старом Београду (XIX век)“, стр. 21.

²¹ Душан Митић, „Рекреација“, Факултет спорта и физичког васпитања, Београд, 2001.

се изградња првог правога стадиона. Његова намена је била знатно другачија од дотадашњих спортских објеката, који, чак и ако би их неко претенциозно звао стадион, у суштини нису били ништа више од ограђених игралишта. За преломни догађај који означава почетак друге фазе у развоју спорта у Београду на основу мотива за бављење у овом раду се сматра изградња стадиона Спортског клуба „Југославија“ 1927. године.

У говору приликом свечаног отварања тада највећег стадиона у држави председник СК „Југославија“ инж. Јанко Шафарик је упоредио тај дан са завршетком детињства.²² Сама изградња, по нашим тадашњим мерилима, гигантског стадиона – на утакмици репрезентације против Чехословачке, три месеца касније (31. јул 1927), било је чак 12.000 гледалаца²³ – јесте нова страница у историји нашег спорта. Играти пред толиком публиком представља сасвим нови мотив, а привлачи и саму публику, која је, опет за оно време, добила невиђени комфор (гледаоци више нису морали да, што се каже, стоје један другом на глави).

Та фаза је формално трајала до 1967. Тада је у нашем фудбалу први пут званично одобрен прелазак играча из клуба у клуб због – пара. Много година пре тога се знало да фудбалери не прелазе из љубави према новом клубу, али је то била јавна тајна, јер се у Југославији, укључујући и доба под окупацијом, величао аматеризам, а у најцрњим бојама приказивао професионализам.

Међутим, пошто су преласци фудбалера у лето 1967. пунили новинске ступце, и то не само спортске, милионима који су давани за њих (Бечејац није био једина звезда прелазног рока) изазвали су таква реаговања да је убрзо уведено ограничење приликом плаћања играчима за прелазак из клуба у клуб у Југославији. Тиме, природно, није могла да буде стављена тачка на тај процес, који је био незадржив, јер је новац један од најјачих мотива до сада измишљених.

Временом је бављење спортом постало професија. У првој фази развоја спорта спортиста је, по угледу на античке узор, био свестрана личност. Међу оснивачима Првог београдског друштва за гимнастику и борење били су: генерал Тихомиљ Николић, сликар Стева Тодоровић, песник Лаза Костић, политичар, касније и председник владе, лекар др Владан Ђорђевић...²⁴ Тадашњи спортски клубови су, уствари, били спортска друштва с апсолутном влашћу у односу на своје чланове за разлику од данашњих у којима су клубови, нарочито они богатији, потпуно самостални. Поред спортских секција, прераслих крајем четрдесетих година у клубове (фудбалске, кошаркашке, одбојкашке, атлетске, итд) постојале су и секције које нису биле спортске. На пример, Фискултурно друштво „Црвена звезда“ из Београда је по свом оснивању, поред секција за фудбал, кошарку, одбојку, шах, веслање, пливање, лаку атлетику, стони тенис и зимске спортове имало и културно-просветну секцију.²⁵

У другој фази, када је мотив за бављење спортом била забава, спортисти су се огледали у по неколико спортских грана, јер је њима самима било забавно да се баве

²² „Спортиста“, 26. април 1927.

²³ Бошко Ђ. Станишић, „Плави, плави!“, стр. 79.

²⁴ Србислав Тодоровић, „Спорт у старом Београду (XIX век)“, стр. 56.

²⁵ „Фискултурна ревија“, Ф. Д. Црвена звезда, Београд, октобар 1945.

тима. Милутин Ивковић Милутинац, капитен фудбалске репрезентације која је на Првом светском првенству у Уругвају 1930. била у полуфиналу, играо је и тенис, па је 1929. учествовао на турниру Тенис клуба „Шумадија“ на Калемегдану. Први гол у фудбалском првенству државе „Црвена звезда“ је примила у Суботици, 25. августа 1946, а стрелац је био Вилим Харангозо, касније један од најбољих стонотенисера на свету.²⁶ Милутин Шошкић, фудбалски голман „Партизана“ (финалиста Купа шампиона 1966) и репрезентације (четврта на свету 1962), био је и првотимац „Партизана“ у рукомету.²⁷ Драгослав Шекуларац, један од најпопуларнијих фудбалера „Црвене звезде“, играо је и за њен клуб у хокеју на леду.²⁸

У то време је било природно да спортиста има и редовно занимање. Јован Ружић, први Србин који је играо за нашу фудбалску репрезентацију (Олимпијске игре у Антверпену 1920), „окачио је копачке о клин“ 1924. иако је имао само 26 година.²⁹ Фрањо Кукуљевић, Фрањо Пунчећ, Јосип Палада и Драгутин Митић, тениски мускетари којима се Југославија поносила, постављени су 1938. за чиновнике Министарства физичког васпитања.³⁰

Ни после Другог светског рата није могло да се живи од спорта уколико се спортиста по завршетку играчке каријере није посветио тренерском позиву. Међутим, у трећој фази развоја спорт не само што је постао занимање које доноси огромну зараду, него су талентовани спортисти већ у средњој школи почели да се одлучују да му се потпуно посвете, због чега чак напуштају школу или прелазе у приватне, где им се гледа кроз прсте.

6.2.1. Општи чиниоци

Спорт није изолована појава, па се увек морају имати на уму утицаји које он трпи, а њих је много, како друштвених, тако и осталих. У овом раду указује се на неке од њих, који утичу на то каква ће мотивација превладати код оних који реше да се баве спортом, а то су: **држава, историја, економија, етика, саобраћај и информације.**

²⁶ „Две деценије ФК Спартак“, Суботица, 1965, стр. 20.

²⁷ „Спорт“, 14. септембар 1964.

²⁸ „Спорт“, 10. децембар 1967.

²⁹ „Те 1924. година за прва три месеца играо сам у првом тиму једанаест пута и дао сам осам голова. Играо сам у пуној снази и моја игра, на последње две утакмице у Бечу, привукла је пажњу два позната бечка стручњака од којих је једног име ушло у историју међународног фудбала. Преко Макса Амеса, који је тада био наш тренер, Хуго Мајзл, некада чувени играч а после Првог светског рата још чувенији творац аустријског „Вундер тима“, као и некада чувени играч и тренер Пекаран, интересовали су се да ли бих желео да останем и играм у Бечу. Не само да сам ту понуду одбио, већ сам био донео и коначну одлуку да престанем да активно играм фудбал. Нико то од мене у клубу није тражио и када сам саопштио своју одлуку управа клуба се томе чак противила, али сам ја остао при донетој одлуци. Не само ја, исто су тако поступили и моји другови. ... Као и ја и они су сматрали да нам је дужност да своја места уступимо млађима у жељи да буду бољи од нас.“ (Јован Д. Ружић, „Сећања и успомене“, СОФК Београда, Београд, 1973, стр. 14-15).

³⁰ „Време“, Београд, 21. септембар 1938.

6.2.2. Спортски чиниоци

И сам спорт, то јест његове организације, од клубова до међународних савеза, настоје да мотивишу што више младих да се баве спортом. Шта год да учине то је, између осталог, и с намером да спорт стекне нове присталице и привуче нове генерације. У спортске чиниоце спадају: **статус спортиста, систем такмичења и регистрациони правилници.**

6.2.3. Мешовити чиниоци

Већ је указано да на мотиве играча за бављење спортом утичу многобројни чиниоци од којих ниједан није изолован, него је мрежа њиховог међусобног деловања веома испреплетана.

Чак има оних чинилаца које би било погрешно сврстати само у спортске или опште. То су они који долазе са стране у спорт, али постану његов нераздвојни део: **спортски објекти, медији, навијачи, произвођачи спортске опреме и спортске кладонице.**

7. ЗНАЧАЈ ИСТРАЖИВАЊА

Значај овог истраживања је у томе што указује на нешто што је врло важно за спорт и његову будућност, а до сада је било испуштено из вида. Реч је о мотиву за бављење спортом. Што он буде јачи магнет за младе, пре свега оне који треба да донесу коначну одлуку чиме ће се бавити у животу, то ће врхунски спорт, а управо је о њему овде реч, имати мање проблема да брине за своју будућност.

Мотиви за бављење спортом, а овде се, како је већ речено, има у виду искључиво врхунски, као што су здравље, забава и зарада, нису сада откривени, међутим, приступало им се на други начин. Овде су стављени у средиште истраживања, па је на основу њих направљена и класификација развоја спорта.

За то је послужила историја спорта у Београду. Међутим, пошто је спорт универзалан (иста правила важе у целом свету, итд), онда се појављује претпоставка, која овде, додуше, није истраживана, да је спорт и у свету прошао кроз исте фазе. Разуме се, не у исто доба.

Да би се боље предвидело шта нас очекује у будућности у спорту већ сада би могли да се узму у обзир нови видови спорта (од екстремног до компјутерских игара). Можда њихов развој донесе и четврти мотив.

8. ДИСКУСИЈА

У дискусији о овој теми, пре него што донесемо закључке, задржаћемо се на фудбалу. Та спортска грана је не само у нашим условима, него и у светским размерама, прошла најдужи пут.

Код нас његовим путем иду, углавном, спортске игре као што су кошарка и одбојка... У свету су и неке друге спортске гране такође далеко одмакле у професионализму, мада је и њима почетни мотив био здравље, конкретно:

бициклизам, бокс, тенис, голф, рагби... За успешним начином професионализације трагају и други који приређивањем такмичења с наградним фондовима настоје да се комерцијализују и постану привлачни и за спортисте, и за јавност, и за спонзоре. Атлетика, на пример, приређује Дијамантску лигу, ватерполо Светску лигу, стони тенис разне професионалне турнире (скраћено: протур), итд.

Спортске гране, профитабилне у најразвијенијем делу свету, покушавају да пусте корење и у Србији. Тако су се код нас појавили и амерички фудбал, бејзбол, итд.

9. ЗАКЉУЧЦИ

У овом раду проблем истраживања је постављен кроз четири питања. Два су из групе питања чији предмет представља коначни скуп алтернатива (питања типа „да ли“), а два из групе питања чији предмет представља бесконачни скуп алтернатива (питања типа „који“). Та питања су овако формулисана: 1) Да ли постоји мотив за бављење спортом? 2) Који је то мотив? 3) Да ли на основу тог мотива могу да се одреде фазе у развоју спорта? 4) Које су то фазе?

Предмет истраживања је историја спорта (у раду је наглашено да се под тим има у виду такозвани врхунски спорт) у Београду, јер је то град у коме је спортски живот од самог почетка био најразвијенији у нашој земљи и такав је остао до данас. Раздобље обухваћено овим радом је од појаве спорта у Београду, а то је средина XIX века, па до данашњих дана. Истраживање је обављено релевантном научном методологијом.

С обзиром на временски период на који се протеже истраживање није било могуће да се на други начин, сем реконструкцијом на основу писаних извора, углавном новина и остале стручне грађе из области спорта, разоткрије оно што је у разним раздобљима покретало децу и омладину да се одреде да постану спортисти.

Пре него што је одговорено на постављена питања дат је теоријски оквир како се кретала истраживачка мисао кроз област игара, а и самог спорта. Тиме је аутор желео да покаже, између осталог, да је нешто што је било од памтивека свима пред очима вековима чекало да га неко стави у средиште истраживања. На пример, игра сеже до почетка људске врсте, а први ју је озбиљно проучио тек Хујзинг у предвечерје Другог светског рата. Петнаестак година после њега проучавању те теме нови замајац је дао Кајоа. Наведена су и гледишта неких савремених истраживача, како иностраних, тако и домаћих, из разних области укључујући и оне које се тичу данашњег спорта. Тема рада је позната од раније, али се она до сада више подразумевала, него што је била проучавана.

Због тога је било потребно да се уложи приличан истраживачки напор да би се открили одговарајући извори.

Поред главне хипотезе, која гласи: **Мотиви за бављење спортом у Београду су се мењали кроз историју.** Формулисане су радне хипотезе, које су потврђене на основу доступне писане грађе и поткрепљене фотографијама. Као закључке овог рада аутор наводи:

1) мотиви за бављење спортом у Београду су били: **здравље, забава и зарада**;
2) на основу мотива за бављење спортом у Београду могу да се издвоје три фазе;

3) за фудбал, као најразвијенију спортску грану, прва фаза је трајала од његове појаве до 1927, друга од 1927. до 1967, а трећа од 1967. па надаље;

4) код осталих спортских игара (кошарка, рукомет, одбојка, ватерполо) прва фаза је трајала од њихове појаве до 1967, друго од 1967. до 1992, а трећа траје од 1992;

5) неки спортске гране нису прошле све фазе.

Имајући у виду да је фудбал најразвијенија спортска грана не само код нас, него и на глобалном нивоу, њему је у овом раду посвећена највећа пажња, али остале спортске гране нису занемарене. За граничне, преломне догађаје који су означили крај једне фазе и почетак друге узети су исти критеријуми (изградња стадиона у фудбалу и покривених спортских објеката за прелазак из прве фазе у другу, а озваничење професионализма за напуштање друге фазе и ступање у трећу).

Пошто историјски развој нема крај став је да ова класификација није коначна и да би кроз одређени период могао да се појави и четврти мотив на основу кога би могла да буде профилисана следећа фаза. За то већ има назнака, али не и довољно доказа, па због тога није обухваћена у овом раду. Међутим, могла би касније да буде тема истраживања.

Кроз истраживање доступне историјске и стручне литературе и извора покушано је да се докаже генерална хипотеза. Колико се у томе успело је на стручној и научној јавности да оцени.

10. ИЗВОРИ

Литература

1. Ванек, М., Брајант, К. (1974). „Психологија и врхунски спорт“, Савез за физичку културу Југославије, Београд.
2. Веселиновић, Ј. (1966). „Изабрана дела“, „Народна књига“, Београд.
3. Вукадиновић, Љ. (1943). „Вечити ривали“, књижара „Иван Гундулић“, Београд;
4. Вукадиновић, Љ. (1936). „1000 голова Моше Марјановића“, Београд.
5. Група аутора (1973). „50 година БФС“, Београдски фудбалски савез, Београд;
6. Група аутора (1982). „85 година фудбала у Србији“, Музеј спорта и физичке културе СР Србије, Београд.
7. Група аутора (1964). „Алманах југословенског спорта 1943-1963“, „Спортска књига“, Београд.
8. Група аутора (1965). „Две деценије ФК Спартак“, Суботица.
9. Група аутора (1977). „Југословенске репрезентације 1920-1974“, Фудбалски савез Југославије, Београд.
10. Група аутора (1981). „Le Comité International Olympique“, Comité International Olympique, Lausanne.

11. Група аутора (1933). „Соко 1903-1933”, СК „Соко“, Београд.
12. Група аутора (1984). „Спортски лексикон“, Југославенски лексикографски завод „Мирослав Крлежа“, Загреб.
13. Група аутора (1996). „Сто година фудбала у Србији”, Фудбалски савез Србије, Београд.
14. Група аутора (2006). „110 година фудбала у Србији”, Фудбалски савез Србије, Београд.
15. Добре, Н. (2002). „Фудбал кроз етику и струку“, „Беокњига“, Београд.
16. Зборник за историју физичке културе Србије 2-3, Комисија за историју, архив и музеј физичке културе Србије, Београд, децембар 1967 – март 1968;
17. Zentner, C. (1995). „Das große Buch der Olympischen spiele“, „Copress Sport“, München.
18. Јовановић, Б., Вукадиновић, Љ. (1939). „1913-1938: четврт века Спортског клуба Југославије“, „Југословенска спортска ревија“, Београд.
19. Кајоа, Р. (1965). „Игре и људи“, Нолит, Београд.
20. Карацић Вук Стефановић (1932). „Српске народне пјесме“, књига II, Београд.
21. Крамер, Ф. „Стјепан Бобек – Штеф: Ногомет је мој живот“, Ото Бобек, Загреб, без године издања;
22. Лебедев, Ф. (2002). „Метод построения двухмерного таксономического пространства для классификации игр и видов спорта” у: „Теория и практика физической культуры“, №8, Москва.
23. Locke, E., Shaw, K., Saari, L., Latham G. (1981). „Goal Setting and Task Performance 1969-1980“ у „Psychological Bulletin“, Vol. 90, №1, American Psychological Association, Washington.
24. Мазе, К. (2008). „Безгранична забава“, „Службени гласник“, Београд.
25. Маслов, А. (1982). „Мотивација и личност“, Нолит, Београд.
26. Матић, М. (1992). „Општа теорија физичке културе“, Факулте физичке културе, Београд.
27. Милетић, А. (2009). „Бора Станковић: Моје олимпијске игре“, „Принцип“, Београд.
28. Митић, Д. (2001). „Рекреација“, Факултет спорта и физичког васпитања, Београд.
29. Московљевић, др М. (1990). „Речник савременог српскохрватског књижевног језика“, КИЗ „Аполон“, Београд.
30. Нушић, Б. (1966). „Аутобиографија“, Београд.
31. Полич, Б. (1980). „Физичка култура у самоуправном социјалистичком друштву“, Југословенски завод за физичку културу и медицину спорта, ООУР Институт за физичку културу, Београд.
32. Полич, Б. (1967). „Хуманизација физичке културе“, Београд.
33. Ристић, Ж. (1995). „О истраживању, методу и знању“, Институт за педагошка истраживања, Београд.
34. Рот, Н. (2000). „Општа психологија“, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.

35. Рот, Н. (1985). „Психологија личности“, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
36. Ружић, Ј. (1973). „Сећања и успомене“, СОФК Београда, Београд.
37. Сајмон, Р. (2006). „Фер-плеј етика спорта“, „Службени гласник“, Београд.
38. Симић, М. (1987). „Лист „Политика“ и његов утицај на ширење демократских идеја у периоду између два рата“, Београд.
39. Станишић, Б. (1969). „Плави, плави! 1919-1969“, „Вечерње новости“, Београд.
40. Стојановић, Д. (1953). „Чика Дачине успомене“, С. Д. „Црвена звезда“, Београд.
41. Стојковић, В. (2005). „Клуб познатих у фудбалу Србије и Црне Горе (1903-2005)“, „Спорт“, Београд.
42. Taks, M., Renson, R., Vanreusel, B. (1999). „Organised Sport in Transition: Development, Structure and Trends of Sports Club in Belgium“ у Klaus Heinemann (Ed.), „Sports clubs in Various European Countries“, Series Club of Cologne Vol. 1, Hofmann Verlag und Schattauer GmbH, Schorndorf.
43. Тодоровић, С. (2009). „Спорт у старом Београду (XIX век)“, Фонд Филип и Мадлена Цептер, Београд.
44. Тодоровић, С. (1996). „Фудбал у Србији 1896-1918“, СОФК Звездара, Београд.
45. Ђирић, А. (1996). „Игре у Олимпији“, „Време књиге“, Београд.
46. Umminger, W. (1990). „Die Chronik des Sports“, „Chronik Verlag“, Dortmund.
47. Финк, Е. (1984). „Основни феномени људског постојања“, Полит, Београд.
48. Хавелка, Н., Лазаревић, Ј. (1981). „Спорт и личност“, „Спортска књига“, Београд.
49. Хуизинга, Ј. (1970). „Хомо луденс“, „Матица хрватска“, Загреб.
50. Чоловић, Д. (2001). „Златне године“, ПВК „Јадран“, Херцег-Нови.
51. Шпелетић, К. (1979). „Тито и спорт“, „Стварност“, Загреб.

Новине

„Време“ (предратни лист), Београд;
 „Данас“, Београд;
 „Загребачки спортски лист“, Загреб;
 „Југословенски спорт“, Сарајево;
 „Југоспорт“, Београд;
 „Моцарт спорт“, Београд;
 НИИ, Београд;
 „Политика“, Београд;
 „Прес“, Београд;
 „Спорт“ (излазио за време рата), Београд;
 „Спорт“, Београд;
 „Спортиста“, Београд;
 „Спортски журнал“, Београд;
 „Темпо“, Београд;
 „Фискултурна ревија“, Београд;
 „Фудбал“, Београд.

Новинске агенције

Тањуг (државна новинска агенција Србије)

Телевизијске емисије

Б92, Београд;

Радио-телевизија Србије, Београд;

„Спорт клуб плус“, Београд;

„Фокс“, Београд.

Сајтови

www.anaivanovic.com (сајт тенисерке Ане Ивановић);

www.aris2014.gr (сајт навијача Фудбалског клуба „Арис“ из Солуна);

www.beograd.rs (сајт града Београда);

www.vesti.rs (веб-сајт листа „Вести“, Београд-Франкфурт)

www.greatogether.heineken.com.my (сајт посвећен сарадњи произвођача пива „Хајнекена“ и Европске фудбалске федерације);

www.iaaf.org (сајт Међународне атлетске федерације);

www.itf.org (сајт Међународне стонотениске федерације);

www.novosti.rs (сајт листа „Вечерње новости“, Београд);

www.oks.org.rs (сајт Олимпијског комитета Србије);

www.olympic.org (званични сајт олимпијског покрета);

www.partizan.rs (сајт Фудбалског клуба „Партизан“);

www.partizan.rs (незваничан сајт о светским фудбалским првенствима);

www.puma.com (сајт произвођача спортске опреме „Пума“);

www.photosbeckham.com (незваничан сајт посвећен Дејвиду Бекаму);

www.rts.rs (сајт Радио-телевизије Србије);

www.rtv.rs (сајт Радио-телевизије Војводине);

www.safs.rs (сајт Савеза америчког фудбала Србије);

www.soccerballworld.com (сајт посвећен фудбалским лоптама);

www.spiegel.de (сајт немачког листа „Шпигл“);

www.spartacus.schoolnet.co.uk (британски сајт за едукацију);

www.srbija.gov.rs (сајт владе Србије);

www.urbel.com (сајт Урбанистичког завода Београда);

www.fina.org (сајт Међународне пливачке федерације);

www.fsb.org.rs (сајт Фудбалског савеза Београд);

www.crvenazvezdafk.com (сајт Фудбалског клуба „Црвена звезда“).

Остало

значке из збирке Музеја спорта Србије, Београд;

приватне колекције;

фотографије из збирке аутора;

фотографије из збирке Задужбине краља Петра I, Топола;

фотографије из збирке Србислава Ч. Тодоровића;

фотодокументација „Политике“.

FAZES OF THE SPORTS DEVELOPMENT IN BELGRADE BASED ON MOTIVATION RATING

Summary

Object of the research is history of sports in Belgrade from its beginnings to today, and the main goal is determination of fazes of sports development based on estimated motivation. Research was made with relevant scientific methodology based on accessible historic and professional material from written sources substantiated with the original photos.

Purpose of research was determination of fazes of sports development in Belgrade based on estimated motivation. On the ground of goal next tasks were set: determine the motives for sports exercising in Belgrade through history; determine based on motives, fazes in sports development in Belgrade; determine landmark events which marked the end of every faze and the beginning of next one; determine if those landmarks are valid for all branches of sport and to determine are there any sports which didn't came through all the fazes.

General hypothesis is: motives for sports exercising in Belgrade were changed through history. Working hypothesis are: 1) motives for sports exercising were: health, entertainment and profit, 2) based on motives for sports exercising in Belgrade three fazes can be isolated, 3) for football, which is the most developed sports branch, first faze lasted from its beginnings to 1927, second one from 1927. to 1967. and the third one from 1967. until today, 4) for the rest of sport branches (basketball, handball, volleyball, water polo) first faze lasted from its beginnings to 1967, the second one from 1967. to 1992. and the third one lasts from 1992. and 5) some sport branches didn't came through all the fazes.

Through historical frame is shown the movement of explored mind through the field of games and sports. Author accepted the opinion that historical development sees no end, so he believes that its fazes classification in sports development based on motivation through certain period can be expanded with some new motives for sport exercising.

Keywords: /sports, the motives, health, entertainment, income, history of sports in Belgrade, the classification of sports/